

SAĞLIK BAKANLIĞI
Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı
Bakanlık Yayın No:963

ULAKBİM TR Dizinde Taranmaktadır

Hakemli Dergi
TSHD
Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi

ISSN: 2149-309X-Biannually
<https://tibbisosyalhizmetdergisi.saglik.gov.tr>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tshd>
Yıl/Year: 2023 Haziran/June
Sayı/Issue: 21

YAŞLI BİREYLERİN SOSYAL DIŞLANMA DURUMLARININ VE SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Cihangir KARAKAYA¹
Vedat IŞIKHAN²

Makale Bilgileri/ Article info

Makalenin Türü/Article Type: Araştırma
Geliş Tarihi / Date Received: 01.12.2022
Revizyon Tarihi/Date Revised: 14.04.2023
Kabul Tarihi / Date Accepted: 17.04.2023
Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2023
DOI: 10.46218/tshd.1213310

Makale Künyesi/To cite this article:

Karakaya, C. ve Işıkhan, V. (2023, Haziran). Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarının ve sosyal problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 21:-89-109. Doi: 10.46218/tshd.1213310

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Cihangir Karakaya, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Ahmet Erdoğan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü,
cihangir.karakaya@beun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1104-379X

Öz

Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarını ve sosyal problem çözme becerilerini incelenmeyi amaçlayan bu çalışmada yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma durumları ve sosyal problem çözme becerileri çeşitli sosyo-demografik değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Araştırma grubunu bir ilçe merkezinde ikamet eden ve evde yaşayan 306 yaşlı birey oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak; araştırmacılar tarafından hazırlanan 'Sosyo-Demografik Bilgi Formu', 'Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği' ve 'Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Form' kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre yaşı yüksek olan, eğitim düzeyi düşük olan, gelir seviyesi düşük olan, eşi vefat etmiş/boşanmış olan, yalnız yaşayan, kirada oturan, sağlık durumu kötü olan, günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmekte güçlük çeken, kamusal hizmetlere erişimde güçlük çeken ve yaşlı dostu bir çevrede yaşadığını düşünmeyen yaşlı bireylerin sosyal dışlanma puanları daha yüksek iken sosyal problem çözme beceri puanları daha düşük bulunmuştur. Sosyal problem çözme becerileri düşük olan yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin daha yüksek olması araştırma bulgularındandır. Çalışmada elde edilen bulgular; politika yapıcılar, karar vericiler, yerel yönetimler ve başta sosyal hizmet uzmanları olmak üzere yaşlılık alanında çalışan profesyoneller tarafından gerçekleştirilecek koruyucu ve sosyal içerici politikaların, uygulamaların ve hizmetlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yaşlı birey, Sosyal dışlanma, Yaşlılıkta sosyal dışlanma, Yaşlılıkta sosyal problem çözme becerileri.

EVALUATION OF SOCIAL EXCLUSION AND SOCIAL PROBLEM SOLVING SKILLS OF THE ELDERLY

Abstract

In this study, which aims to examine the social exclusion and social problem-solving skills of the elderly, the social exclusion and social problem-solving skills of the elderly individuals were evaluated in terms of various sociodemographic variables. The research group consists of 306 elderly individuals residing in a district center and living at home. As data collection tools; 'Socio-Demographic Information Form' which prepared by the researchers, 'Social Exclusion Scale for the Elderly' and 'Social Problem Solving Inventory-Short Form' were used. According to the findings obtained in the research, those who are old, have a low education level, have a low income level, widowed/divorced, living alone, living in rent, having poor health status, having difficulty in performing daily life activities, having difficulty in accessing public services and who do not think they live in an age-friendly environment have higher social exclusion scores. According to the findings obtained in the research, the elderly those who are old, have a low education level, have a low income level, widowed/divorced, living alone, living in rent, having poor health status, having difficulty in performing daily life activities, having difficulty in accessing public services and who do not think that they live in an age-friendly environment while the social exclusion scores of the older people are higher, their social problem-solving skills are lower. It is one of the research findings that elderly individuals with low social problem-

¹ Öğretim Görevlisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Ahmet Erdoğan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, ORCID: 0000-0002-1104-379X

² Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0002-0519-6327

solving skills have a higher risk of being exposed to social exclusion. The findings obtained in the study; It reveals the necessity of protective and socially inclusive policies, practices and services to be carried out by policy makers, decision makers, local governments and professionals working in the field of old age, especially social workers.

Keywords: *Old age, Elderly person, Social exclusion, Social exclusion in old age, Social problem-solving skills in old age.*

1. Giriş

İlk olarak 1974 yılında Rene Lenoir tarafından sosyal politika alanında kullanılan sosyal dışlanma kavramı, bireylerin ve grupların toplumsal ilişkilerden ve kurumlardan koptuğu, normal ilişkilere ve faaliyetlere katılamadığı, günlük yaşamın sosyal, ekonomik, politik veya kültürel bileşenlerinin farklı unsurlarından olan kaynaklara, mallara, haklara, hizmetlere erişimde zorlandığı çok boyutlu ve dinamik bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Feng vd., 2019, s.238; Hawton vd., 2011, s.58; Levitas vd., 2007, s.21; Sacker vd., 2017, s.681; Walsh vd., 2017, s.82-83). Sosyal dışlanma hem bireylerin yaşam kalitesini hem de kurumsal yapıların hak ve sorumlulukları kolaylaştırma rolü de dâhil olmak üzere bir bütün olarak toplumun eşitliğini ve uyumunu olumsuz etkilemektedir (Saunders vd., 2008, s.178-179).

Sosyal dışlanmaya yol açan faktörler arasında yoksulluk, sosyal kimlik sistemi içindeki ikincillik (cinsiyet, ırk, etnik köken ve din), sosyal konum (mültecilik, göçmenlik), demografik özellikler (yaş, eğitim, mesleki nitelik), sağlık, engellilik veya damgalanmış hastalıklar gibi faktörler bulunmaktadır (Maximova vd., 2018, s. 58). Toplumdaki marjinalleştirilmiş ve savunmasız grupların ana akımın dışında kalmalarına ve topluma tam olarak katılamamalarına neden olan çeşitli yoksunluktan muzdarip olmaları sosyal dışlanmanın en önemli göstergelerindedir (Yang vd., 2018, s.118). Yaşlı bireyler de toplumda savunmasız olarak addedebileceğimiz ve sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalma ihtimali yüksek olan nüfus gruplarının başında gelmektedir. Walsh vd.'ye göre (2017, s. 93) yaşlılıkta sosyal dışlanma çok seviyeli risk faktörleri, süreçler ve sonuçlar arasındaki değişimleri içeren karmaşık bir süreçtir. Toplumun kilit alanları olan kaynaklarda, haklarda, ilişkilerde yaşlı aleyhine güç eşitsizliklerine yol açarak yaşlı bireyin hizmetlere, olanaklara, finansal kaynaklara, sosyal ilişkilere, kültürel faaliyetlere katılımının önünde engel teşkil etmektedir.

Küresel demografik yaşlanma kalıpları, süregelen ekonomik istikrarsızlık ve yaşlı bireylerin artan eşitsizliklere ve dezavantajlara duyarlılığı (Walsh vd., 2017, s.82) gibi hususlar günümüzde yaşlılıkta sosyal dışlanma konusunun gündeme gelmesine neden olan başlıca etmenlerdendir. Ayrıca yaşlılıkta zihinsel sağlığın azalması, özerklik kaybı (Kneale, 2012, s.99-100), eş, aile üyesi ve arkadaş kaybı (Rook, 2009, s.103), değişen evlilik ve aile kurma kalıpları (Gray vd., 2011, s.5-6), yaşa bağlı ayrımcılık (Allan vd., 2014, s.35-36), dijitalleşme (Morris, 2007, s.14) gibi küresel, sosyal ve ekonomik gelişmeler yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına neden olmaktadır (Van Regenmortel vd., 2016, s.316).

Scharf vd. (2005a, s. 77), yaşlı bireylerin farklı yaşam alanlarında da olsalar aynı anda çeşitli dezavantaj biçimlerini deneyimlediklerini savunmuşlar; yaşlılıkta sosyal dışlanmanın maddi kaynaklardan, sosyal ilişkilerden, temel kamusal hizmetlerden ve çevreden dışlanma şeklinde çok boyutlu bir biçimde yaşandığını ifade etmişlerdir. *Maddi kaynaklardan dışlanma boyutu*; yetersiz gelir, sosyal güvencesizlik, tüketimden yoksunluk, mülk sahibi olamama gibi unsurları içermektedir. *Sosyal ilişkilerden dışlanma boyutu*; aile ve arkadaşlarla bağın zayıf olması, sosyal destek yetersizliği, yalnızlık, toplumda yaşlı bireylere yönelik olumsuz tutum, kültürel faaliyetlere erişimde güçlük gibi faktörlerden oluşmaktadır. *Temel kamusal hizmetlerden dışlanma boyutu*; kamusal kurumlara (banka, hastane vb.) ve toplu taşıma hizmetlerine erişimde güçlük yaşama, bürokratik işlemleri yapmakta zorlanma gibi etmenleri içermektedir. *Çevre dışlanması boyutu* ise yaşanılabilir bir çevrede bulunmama, altyapı hizmetlerinin yetersizliği, çevrede sosyal işlevselliği arttıracak unsurların bulunmaması, yaşanan çevrenin güvenli ve sağlıklı olmaması gibi etmenleri kapsamaktadır. Macleod vd. (2017, s. 9) ise yaşlılıkta sosyal dışlanmanın hizmetlere erişim, sivil katılım, sosyal ilişkiler, ekonomik kaynaklar, çevre, sağlık ve iyi oluş, ayrımcılık boyutlarından oluştuğunu ifade etmişlerdir. *Hizmetlere erişim boyutu*; hem evin içinde hem de dışında günlük kamusal/özel hizmetlere ve ulaşım erişimi, *sivil katılım boyutu*; kültürel, eğitimsel, politik katılımı, topluma katkıyı ve karar alma süreçlerine katılımı, *sosyal ilişkiler boyutu*; aile ve arkadaşlar başta olmak üzere başkalarıyla kurulan anlamlı ilişkileri, *ekonomik kaynaklar boyutu*; öznel ve nesnel mali koşulları, geliri, konutu ve maddi mülkiyet biçimindeki varlıkları, *çevre boyutu*; coğrafi özellikleri, çevre koşullarını ve tesisleri, güvenli çevreyi ve çevresel aidiyeti, *sağlık ve iyi oluş boyutu*; öznel ve nesnel fiziksel ve zihinsel sağlığı, sağlık davranışlarını ve mortalite oranını, *ayrımcılık boyutu* ise belirli bir özellik ve grup üyeliği nedeniyle dışlanmayı, toplumsal önyargıyı ve olumsuz tutumları içermektedir.

Yaşlılıkta sosyal dışlanma olgusuna dair iki önemli husus dikkat çekmektedir. İlki yaşlılıkta sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyal, kültürel, kamusal ve çevresel faktörleri içeren çok boyutlu bir olgu olduğudur. İkincisi ise yaşlı bireylerin sosyal problem çözme ve sosyal sorunlarla baş etme becerileri yetersiz olduğunda ve bu yetersizlik diğer ekonomik, sosyal, kültürel, kamusal ve çevresel faktörlerle birleştiğinde yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma ihtimallerinin artmasıdır. Bu nedenle yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumları ile sosyal problem çözme becerilerinin incelendiği araştırmalara ihtiyaç vardır.

Uluslararası literatürde yaşlı bireylerde sosyal dışlanma ile ilgili yapılan çalışmaların ulaşım hizmetlerine erişim (Al-Rashid vd., Fields vd., 2019; 2021; Shergold ve Parkhurst, 2012; Titheridge vd., 2009), sosyal refah uygulamaları (Moffatt ve Scambler, 2008; Ogg, 2005), fiziksel ve sosyal aktivite (Corluka vd., 2019; Popovic ve Masanovic, 2019), depresyon (Feng vd., 2019; Tong vd., 2011;) sosyal sağlık koruma programları (Parmar vd., 2014), bağımsızlık (Plath, 2008), dijital dışlanma (Seifert vd., 2019), fiziksel ve mental iyi oluş (Dahlberg ve McKee, 2018; Precupetu vd., 2019), göç (Lee vd., 2014), kognitif bozukluk (Yang vd., 2018), sağlık hizmetleri (Hsieh ve Leung, 2019), yaşam kalitesi (Lee J. , 2017), obezite (Haje ve König, 2018) gibi alanlarda

yapıldığı görülmektedir. Ülkemizde ise yaşlılıkta sosyal dışlanma çalışmalarının henüz emekleme aşamasında olduğu söylenebilir. Ulusal literatürde yaşlı bireylerde sosyal dışlanma ile ilgili yapılan çalışmalar; yalnızlık (Genç ve Dalkılıç, 2013), mültecilik (Korkmaz Yaylagül ve Aslan, 2020), cinsiyet ayrımcılığı (Yelboğa ve Varol, 2018), yaşam tatmini (Demir, 2018), kırsal alanda yaşama (Apak vd., 2021) konularında gerçekleştirilmiştir. Yaşlılıkta sosyal dışlanmanın önüne geçmenin ve yaşlı bireylere sosyal dışlanma ile başa etme becerilerini kazandırmanın en önemli yollarından birinin yaşlı bireylerin sosyal sorun çözme becerilerinin geliştirilmesi olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumları ve sosyal sorun çözme becerilerinin beraber ele alınması gerekmektedir. Ulusal literatürde yaşlılıkta sosyal dışlanma durumlarının ve sosyal problem çözme becerilerinin birlikte ele alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle bu çalışma, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarını ve sosyal problem çözme becerilerini incelemeyi hedeflemektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli ve Amacı

Genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı nicel desenli ve tanımlayıcı tipte olan bu çalışmanın temel amacı yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarının ve sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesidir. Çalışmanın temel amacına uygun olarak araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Yaşlı bireylerin sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
2. Yaşlı bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre sosyal dışlanma durumları arasında fark var mıdır?
3. Yaşlı bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre sosyal problem çözme becerileri arasında fark var mıdır?
4. Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumları ile sosyal problem çözme becerileri arasında bir ilişki var mıdır?

2.2. Araştırma Grubu

Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki bu çalışmanın örneklem büyüklüğü aynı zamanda Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliğini gerçekleştiren Apak vd.'nin (2021) çalışması olan "Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlılarda Sosyal Dışlanma: Sosyodemografik Değişkenlerle İlişkiler" isimli çalışmanın analiz sonuçları üzerinden elde edilen istatistiklere dayanılarak hesaplanmıştır. Buna göre, 0,05 anlamlılık düzeyi ve 0,202 etki genişliğinde %80 güç için minimum çalışılması gereken örneklem sayısının toplam 240 yaşlı olması ön görülmüştür. Çalışmanın gücü G*Power 3.1.9.2 paket programı ile hesaplanmıştır. Araştırma grubunu Zonguldak ilinin Kozlu ilçe merkezinde ikamet eden, evde yaşayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 65 yaş ve üstü 306 birey oluşturmaktadır. Araştırma grubunun seçiminde olasılığa dayanmayan örnekleme

türlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmaya katılmaya gönüllü olan, araştırmaya katılmaya engel olacak psikiyatrik ve bilişsel problemi olmayan, yatağa bağımlı olmayan yaşlı bireyler araştırma grubuna dâhil edilmiştir. Araştırma grubundan veriler 15.06.2022-30.09.2022 tarihleri arasında kamusal alanlarda ve yaşlı bireylerin evlerinde yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Veri toplama sürecinde yapılan görüşmeler yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarını ve sosyal problem çözme becerilerini belirlemeye dair verilerin elde edilmesinde veri toplama araçları olarak “Sosyo-Demografik Bilgi Formu”, “Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği” ve “Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu” kullanılmıştır.

2.3.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyo-demografik bilgi formunda yaşlı bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumu, gelir durumu, sağlık durumu, günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirme durumu, barınma durumu, yalnız veya biriyle yaşama durumu, yaşlı dostu bir çevrede yaşama durumu ve kamusal hizmetlere erişim durumu gibi özelliklerini öğrenmeyi hedefleyen on bir soru bulunmaktadır.

2.3.2. Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği

Apak ve Apak (2020) tarafından geliştirilmiş ve geçerlik-güvenirliği yapılmış olan ölçek toplam 22 maddeden (21’i olumlu ve 1’i olumsuz olmak üzere) ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutların isimleri; “Maddi Yoksunluk”, “Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk”, “Ulaşım ve Finansal hizmetler” ve “Çevre Dışlanması” şeklindedir. Ölçek, 5’li likert tipte bir ölçektir ve likert derecelendirmeleri Hiçbir zaman (1)’dan ve Her zaman (5)’a doğru yönelmektedir. Ölçek kapsamındaki 1, 4, 5, 7, 9, 11, 12, 14 ve 16. sorular “Maddi Yoksunluk”, 2, 8, 15, 17, 19. sorular “Enformel Sosyal Destek”, 6, 13, 20, 21. sorular “Ulaşım ve Finansal Hizmetler” ve 3, 10, 18 ve 22. Sorular ise “Çevre Dışlanması” alt boyutlarını ölçmektedir. 14. Soru ise olumsuz maddedir ve tersten hesaplanmaktadır. Ölçekten toplam puan alınabildiği gibi aynı zamanda alt boyutların ortalaması alınarak da değerlendirme yapılmaktadır. Dört alt boyutun toplamı hesaplanarak “Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Toplam Puanı” elde edilmektedir. Artan toplam puan yaşlı bireylerde sosyal dışlanmanın arttığını göstermektedir. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik katsayılarının hesaplanması sonucunda alt boyutlarının Cronbach Alpha katsayıları 0.71 ile 0.89 aralığında çıkmıştır. Ölçeğin genel güvenilirlik hesaplanmasında Cronbach Alpha katsayısı ise 0.86 olarak hesaplanmış ve ölçeğin yüksek güvenilirlik gösterdiği belirlenmiştir (Apak & Apak, 2020). Çalışmamızda ölçeğin yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0,928$) görülmüş iken maddi yoksunluk ($\alpha=0,8445$), enformel sosyal destekten yoksunluk ($\alpha=0,823$), ulaşım ve finansal hizmetler ($\alpha=0,920$) ve çevre dışlanması ($\alpha=0,898$) alt boyutlarının da yüksek derecede güvenilir olduğu görülmüştür.

2.3.3. Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu

D’Zurilla vd. (2002) tarafından geliştirilen envanter, bireylerin problem çözme yönelim ve becerilerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Envanter, Çekici (2009) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Envanter, 5’li likert tipte olan toplam 25 sorudan oluşmaktadır. Envanterin likert derecelendirmeleri Hiç Uygun Değil (0)’den Tamamen Uygun (4)’a doğru derecelendirilmektedir. Envanterin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında

“Problem Yönelimi” boyutunda Olumlu Yönelim ve Olumsuz yönelim; “Problem Çözme Tarzları” boyutunda ise Kaçınan Tarz ve Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz boyutları bulunmaktadır. Envanterden toplam puan alınabildiği gibi aynı zamanda alt boyutların ortalaması alınarak da değerlendirme yapılmaktadır. Envanterden alınan, en yüksek puan 100 iken en düşük puan 0’dır. Envanterden alınan yüksek puan, yüksek seviyede sosyal problem çözme becerisine sahip olmanın göstergesiyken envanterden alınan düşük puan düşük seviyede sosyal problem çözme becerisine sahip olmanın göstergesidir. Envanterin alt boyutlarının Cronbach Alpha katsayıları 0.61 ile 0.81 arasında değişiklik göstermektedir. Test-tekrar-test yöntemiyle gerçekleştirilen güvenilirlik analizinde envanterin Cronbach Alpha katsayısı 0.85 olarak hesaplanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında envanterin geçerli bir ölçme aracı olduğu tespit edilmiştir (Çekiçi, 2009). Çalışmamızda uygulanan güvenilirlik analizi envanterin yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0,940$) olduğu görülmüştür. Probleme olumlu yönelim ($\alpha=0,931$), kaçınan tarz ($\alpha=0,885$) ve dikkatsiz/dürtüsel tarz ($\alpha=0,881$) alt boyutlarının da yüksek derecede güvenilir olduğu; probleme olumsuz yönelim ($\alpha=0,781$) alt boyutunun ise oldukça güvenilir olduğu görülmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışma verileri IBM SPSS Statistics 26 programına aktarılarak analizler tamamlanmıştır. Veriler değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımları, sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler ($ort\pm ss$) verilmiştir. Araştırmada ölçme aracı olarak kullanılan Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Form ve Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeğinin güvenilirliği Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ile incelenmiştir. Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin ölçek puanları, ilgili maddelerin toplamı alınarak elde edilmiştir. Buna göre; uygulanacak analizlere karar verebilmek için öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerleri ile histogram grafikleri incelendiğinde ise puanların normal dağılım varsayımını sağladığı görülmüş ve bu nedenle karşılaştırmalarda parametrik testler kullanılmıştır (George ve Mallery, 2010; Tabachnick ve Fidell, 2013). İki bağımsız grup arasında puan ortalamalarına göre farklılık olup olmadığı Bağımsız Örneklem T Testi ile incelenmiştir. İki den fazla bağımsız grup arasında puan ortalamalarına göre farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiş olup hangi gruplar arasında farklılık olduğuna ise Tukey Testi ile bakılmıştır. Sayısal iki değişken

arasında nedensel olmayan ilişkilerin derecesinin belirlenmesi için Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

2.5. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 01.06.2022 tarihli/224 protokol nolu izin alınmıştır. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan yaşlı bireylere çalışma hakkında ve literatüre olası katkıları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma kapsamında gizlilik ilkesine riayet edileceği, araştırmadan elde edilen verilerin sadece araştırma kapsamında kullanılacağı, istenildiği takdirde araştırmadan ayrılacakları, araştırma kapsamında katılımcılardan herhangi bir ücret istenmeyeceği ve kendilerine de herhangi bir ücret ödenmeyeceği araştırma grubuna aktarılmıştır.

3. Bulgular

Araştırma verileri üç başlık altında incelenmiştir. İlk olarak yaşlı bireylerin demografik özelliklerinin dağılımları verilmiştir. İkinci aşamada ölçek puanlarının tanımlayıcı istatistikleri verilmiş ve daha sonra demografik özellikler arasında ölçek ve alt boyut puanlarına göre farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Üçüncü aşamada ise ölçek puanları arasındaki ilişkilere korelasyon analizi ile bakılmıştır.

3.1. Sosyo-Demografik Özelliklere Dair Dağılımlar

Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin (n=306) sosyo-demografik özellikleri frekans ve yüzdelik değerleri ile Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde; yaşlı bireylerin %22,9’u (n=70) 67 yaş ve altında, %38,6’sı (n=118) ise 72 yaş ve üstündedir ve yaş ortalaması ise 71,98 ($\pm 6,375$)’tir. Yaşlı bireylerin %53,6’sı (n=164) kadındır. Yaşlı bireylerin %39,5’i (n=121) ilkokul, %21,9’u (n=67) ortaokul, %13,1’i (n=40) lise mezunudur. Yaşlı bireylerin %51,6’sı (n=158) evli iken %37,3’ünün (n=114) ise eşi vefat etmiştir. Yaşlı bireylerin %27,8’inin (n=84) aylık ortalama geliri 3000 TL ve altında iken %33,4’ünün (n=101) 3100-4200 TL aralığında, %12,4’ünün (n=117) ise 4300 TL ve üstündedir.

Yaşlı bireylerin %41,5’inin (n=127) sağlık durumunu iyi olarak ifade ederken %12,4’ü (n=38) ise kötü olarak ifade etmiştir. Yaşlı bireylerin %25,8’i (n=79) günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmede güçlük çekmektedir. Yaşlı bireylerin %65,4’ü (n=200) kendi evinde, %28,1’i (n=86) kirada yaşamakta; %35,0’i (n=107) yalnız yaşamakta iken %45,8’i (n=140) eşiyile yaşamaktadır. Yaşlı bireylerin %60,5’i (n=185) yaşadıklarını çevrenin yaşlı dostu çevre olduğunu düşünmekte; %49,3’ü (n=151) kamusal hizmetlere erişimde güçlük yaşamaktadır.

Tablo 1: Yaşlı Bireylerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

	Kişi Sayısı (n=306)	Yüzde (%)
Yaş Grubu (Ort±SS)	71,98±6,375	
67 yaş ve altı	70	22,9
68-71 yaş	118	38,6
72 yaş ve üstü	118	38,6
Cinsiyet		
Kadın	164	53,6
Erkek	142	46,4
Eğitim Durumu		
Okuryazar değil	60	19,6
İlkokul	121	39,5
Ortaokul	67	21,9
Lise	40	13,1
Lisans	14	4,6
Lisansüstü	4	1,3
Medeni Durum		
Evli	158	51,6
Hiç evlenmemiş	9	2,9
Boşanmış	25	8,2
Eşi vefat etmiş	114	37,3
Aylık Ortalama Gelir (Ort±SS)	4411,92±2177,739	
3000 TL ve altı	84	27,8
3100-4200 TL	101	33,4
4300 TL ve üstü	117	38,7
Sağlık Durumu		
İyi	127	41,5
Orta	141	46,1
Kötü	38	12,4
Günlük Yaşam Aktivitelerini Gerçekleştirmede Güçlük Çekme Durumu		
Evet	79	25,8
Hayır	227	74,2
Barınma Durumu		
Kendi evimde yaşıyorum	200	65,4
Kirada yaşıyorum	86	28,1
Yakınlarımda evimde kalıyorum	20	6,5
Birlikte Yaşanılan Kişiler		
Yalnız	107	35,0
Eşimle	140	45,8
Eşimle ve çocuklarımla	15	4,9
Çocuklarımla	42	13,7
Diğer(Bakıcı)	2	0,7
Yaşanılan Çevrenin Yaşlı Dostu Çevre Olduğunu Düşünme Durumu		
Evet	185	60,5
Hayır	121	39,5
Kamusal Hizmetlere Erişimde Güçlük Yaşama Durumu		
Evet	151	49,3
Hayır	155	50,7

Ort=Ortalama; SS=Standart Sapma

3.2. Ölçek Puanlarına Göre Sosyo-Demografik Özellikler Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi

Tablo 2 ve 3'te yaşlı bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile ölçek ve alt boyut puanları arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 2: Yaşlı Bireylerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanlar-1

	Sosyal Problem Çözme Envanteri		Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği			
	Toplam Puan	Toplam Puan	Maddi Yoksunluk	Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	Ulaşım ve Finansal Hizmetler	Çevre Dışlanması
Sosyo-Demografik Özellikler	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Yaş Grubu						
1. 67 yaş ve altı	91,76±16,544	50,61±17,203	24,31±8,201	10,21±4,297	8,29±4,622	7,80±3,717
2. 68-71 yaş	78,77±18,752	55,97±14,804	25,29±6,950	11,58±3,981	10,36±4,402	8,73±3,210
3. 72 yaş ve üzeri	71,58±17,889	66,84±16,678	27,60±7,510	14,43±4,456	14,86±4,740	9,95±3,918
F; p	27,825; 0,000*** Fark; 1-2-3	25,553; 0,000*** Fark; 3-1,2	5,031; 0,007** Fark; 3-1,2	25,008; 0,001** Fark; 3-1,2	52,319; 0,000*** Fark; 3-1,2	8,265; 0,004** Fark; 3-1,2
Cinsiyet						
Kadın	78,44±18,733	62,38±17,906	27,15±7,943	12,51±4,735	13,34±5,156	9,39±4,042
Erkek	79,58±20,294	54,95±15,844	24,58±6,875	12,21±4,368	9,64±4,763	8,52±3,206
t; p	-0,510; 0,610	3,819; 0,001**	3,009; 0,004**	0,563; 0,574	6,475; 0,001**	2,096; 0,037*
Eğitim Durumu						
1. Okur yazar değil	66,20±13,915	76,75±14,327	31,95±7,386	15,93±4,494	17,73±3,080	11,13±4,268
2. İlkokul	73,31±17,191	61,74±12,557	26,88±6,260	12,89±3,803	12,55±4,195	9,40±3,208
3. Ortaokul	83,16±16,707	51,88±13,809	23,48±6,175	11,19±4,080	9,01±3,859	8,19±3,611
4. Lise/Lisans/Lisansüstü	99,14±14,280	42,81±13,140	20,69±6,926	8,95±3,649	6,36±2,989	6,81±2,599
F; p	50,294; 0,000*** Fark;1-2-3-4	72,321; 0,000*** Fark;1-2-3-4	32,710; 0,001** Fark;1-2-3-4	32,961; 0,001** Fark;1-2-3-4	106,517; 0,000*** Fark;1-2-3-4	17,397; 0,002** Fark;1-2-3-4
Medeni Durum						
1. Evli	88,87±16,657	50,62±15,671	22,94±6,904	10,53±4,119	9,12±4,517	8,03±3,437
2. Hiç evlenmemiş/ Boşanmış	68,82±18,499	62,21±11,959	28,09±6,653	13,71±3,495	10,12±4,118	10,29±3,529
3. Eşi vefat etmiş	68,27±15,879	69,48±14,760	29,50±6,969	14,53±4,368	15,54±4,203	9,92±3,766
F; p	58,211; 0,000*** Fark;1-2,3	53,485; 0,000*** Fark;1-2-3	31,711; 0,001** Fark;1-2,3	32,731; 0,001** Fark;1-2,3	73,964; 0,000*** Fark;3-1,2	11,819; 0,004** Fark;1-2,3
Aylık Ortalama Gelir						
3000 TL ve altı	67,21±16,098	71,06±14,698	30,90±6,766	14,21±4,537	15,93±4,346	10,01±3,888
3100-4200 TL	74,73±17,003	62,19±14,318	26,82±6,222	13,37±4,037	12,19±4,478	9,81±3,624
4300 TL ve üstü	91,08±17,198	47,05±13,540	21,59±6,602	10,18±3,982	7,95±3,868	7,33±2,751
F; p	53,940; 0,000*** Fark;1-2-3	74,966; 0,000*** Fark;1-2-3	51,256; 0,001** Fark;1-2-3	27,359; 0,002** Fark;3-1,2	89,231; 0,000*** Fark;1-2-3	20,604; 0,003** Fark;3-1,2

* $p<0,05$, ** $p<0,01$, *** $p<0,001$, Ort=Ortalama, SS=Standart Sapma

t=Bağımsız Örneklem T Testi, F=Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Fark=Tukey Testi, p=Anlamlılık Düzeyi

Tablo 2 incelendiğinde, yaşlı bireylerin yaş grupları arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Buna göre; yaşlı bireylerin yaşı arttıkça sosyal problem çözme becerileri azalmaktadır. Ayrıca 72 yaş ve üstünde olan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma toplam puanı, maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler ve çevre dışlanması alt boyut puan ortalamalarının 67 yaş ve altında ve 68-71 yaş aralığında olan yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yaşlı bireylerin cinsiyetleri arasında sosyal problem çözme becerileri açısından herhangi bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$) Yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve alt boyutlarından maddi yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler, çevre dışlanması puan ortalamalarına göre cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Buna göre; kadınların sosyal dışlanma toplam puanı, maddi yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler ve çevre dışlanması alt boyut puan ortalamalarının erkeklerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yaşlı bireylerin eğitim düzeyleri arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; yaşlı bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça sosyal problem çözme becerileri azalmaktadır. Ayrıca yaşlı bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça sosyal dışlanma toplam puanı, maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler ve çevre dışlanması alt boyut puanlarının azaldığı belirlenmiştir.

Yaşlı bireylerin medeni durumları arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; evli olan yaşlı bireylerin sosyal problem çözme evlenmemiş/boşanmış ve eşi vefat etmiş olanlardan daha yüksek belirlenmiştir. Ayrıca evli olan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma toplam puanı, maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk ve çevre dışlanması alt boyut puan ortalamalarının hiç evlenmemiş/boşanmış ve eşi vefat etmiş olan yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Yaşlı bireylerin aylık ortalama gelirleri arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; yaşlı bireylerin aylık ortalama gelirleri arttıkça sosyal problem çözme becerileri artmaktadır. Yaşlı bireylerin aylık ortalama gelirleri arttıkça sosyal dışlanma toplam puan ve alt boyut puanları azalmaktadır.

Tablo 3: Yaşlı Bireylerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanlar-2

Sosyal Problem Çözme Envanteri	Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği					
	Toplam Puan	Toplam Puan	Maddi Yoksunluk	Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	Ulaşım ve Finansal Hizmetler	Çevre Dışlanması
	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS
Demografik Özellikler						
Sağlık Durumu						
1. İyi	90,35±17,290	47,65±13,177	21,54±5,779	10,50±3,869	7,93±3,334	7,69±3,154
2. Orta	73,84±17,101	64,09±15,290	28,37±7,209	13,09±4,505	13,01±4,598	9,61±3,824
3. Kötü	59,95±8,801	77,53±10,676	31,79±6,095	15,95±4,087	18,79±2,611	11,00±3,48
F; p	63,020; 0,000*** Fark;1-2-3	85,083; 0,000*** Fark;1-2-3	54,155; 0,000*** Fark;1-2-3	28,507; 0,001** Fark;1-2-3	129,978; 0,000*** Fark;1-2-3	17,030; 0,002** Fark;1-2-3
Günlük Yaşam Aktivitelerinde Güçlük Yaşama Durumu						
Evet	65,19±12,774	74,20±13,984	30,75±6,827	15,61±4,081	17,32±3,583	10,53±3,762
Hayır	83,76±19,098	53,62±15,138	24,29±7,094	11,24±4,173	9,64±4,267	8,45±3,527
t; p	-9,692; 0,000***	10,610; 0,000***	7,034; 0,002**	8,053; 0,000***	14,328; 0,000***	4,442; 0,002**
Barınma Durumu						
1. Kendi evimde yaşıyorum	86,03±17,891	52,86±16,320	23,55±7,214	11,06±4,503	10,09±5,017	8,18±3,486
2. Kirada yaşıyorum	65,95±14,594	70,40±13,783	30,56±6,315	14,80±3,594	13,98±4,511	11,06±3,536
3. Yakınlarımla evimde kalıyorum	64,30±15,765	70,40±8,623	30,30±4,256	15,05±3,410	16,85±4,196	8,20±3,037
F; p	50,503; 0,000*** Fark;1-2,3	45,745; 0,000*** Fark;1-2,3	36,141; 0,000*** Fark;1-2,3	28,253; 0,001** Fark;1-2,3	32,038; 0,002** Fark;1-2,3	21,260; 0,001** Fark;2-1,3
Birlikte Yaşanılan Kişiler						
1. Yalnız	69,18±16,859	67,18±15,026	29,26±7,391	14,23±4,088	13,37±4,747	10,31±3,674
2. Eşimle	89,69±16,670	49,40±14,884	22,60±6,780	10,29±3,879	8,76±4,338	7,74±3,075
3. Diğer	71,29±17,017	66,61±15,350	27,93±6,291	13,92±4,865	15,22±4,789	9,54±4,158
F; p	52,803; 0,000*** Fark;2-1,3	51,998; 0,000*** Fark;2-1,3	31,150; 0,001** Fark;2-1,3	32,314; 0,001** Fark;2-1,3	53,469; 0,000*** Fark;2-1,3	17,046; 0,001** Fark;2-1,3
Yaşanılan Çevrenin Yaşlı Dostu Çevre Olduğunu Düşünme Durumu						
Evet	88,78±16,930	50,21±14,228	22,93±6,893	10,51±3,982	9,33±4,516	7,44±3,043
Hayır	63,96±12,092	72,27±12,586	30,59±6,070	15,21±3,896	15,12±4,436	11,36±3,346
t; p	14,949; 0,000***	-13,871; 0,000***	-9,952; 0,000***	-10,165; 0,000***	-11,051; 0,000***	-10,583; 0,000***
Kamusal Hizmetlere Erişimde Güçlük Yaşama Durumu						
Evet	69,44±14,753	67,77±15,140	28,52±6,969	14,22±4,025	14,40±4,674	10,63±3,556
Hayır	88,25±19,009	50,33±14,907	23,46±7,304	10,57±4,341	8,91±4,402	7,39±3,088
t; p	-9,687; 0,000***	10,153; 0,000***	6,188; 0,001**	7,624; 0,000***	10,588; 0,000***	8,521; 0,001**

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001, Ort=Ortalama, SS=Standart Sapma

t=Bağımsız Örneklem T Testi, F=Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Fark=Tukey Testi, p=Anlamlılık Düzeyi

Tablo 3 incelendiğinde; yaşlı bireylerin sağlık durumları arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; yaşlı bireylerin sağlık durumları kötüleştikçe sosyal problem çözme becerileri azalmaktadır. Ayrıca yaşlı bireylerde sağlık durumu kötüleştikçe sosyal dışlanma toplam puanı ve alt boyut puanları artmaktadır.

Yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmede güçlük yaşama durumları arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; günlük yaşam aktivitelerinde güçlük çektiğini ifade eden yaşlı bireylerin sosyal problem çözme becerilerinin azaldığı belirlenmiştir. Günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmede güçlük çektiğini ifade eden yaşlı bireylerin sosyal dışlanma toplam puanı, maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler, çevre dışlanması alt boyut puan ortalamaları ise güçlük çekmediğini ifade eden yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksektir.

Yaşlı bireylerin barınma durumları arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; kendi evinde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal problem çözme toplam puanı kirada yaşayan ve yakınlarının evinde kalan yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksektir. Ayrıca çalışmada kendi evinde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma toplam puanı, maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler alt boyut puan ortalamalarının kirada yaşayan ve yakınlarının evinde kalan yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Yaşlı bireylerin birlikte yaşadıkları kişilere dair ölçek puanları incelendiğinde sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; eşiyile yaşayan yaşlı bireylerin sosyal problem çözme puanı yalnız ve diğer kişilerle yaşayan yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksektir. Aynı şekilde eşiyile yaşayan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma, maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler, çevresel dışlanma puan ortalamalarının da yalnız ve diğer kişilerle yaşayan yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Yaşlı bireylerin yaşadıkları çevrenin yaşlı dostu çevre olduğunu düşünme durumları arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre;

yaşanılan çevrenin yaşlı dostu çevre olduğunu düşünen yaşlı bireylerin sosyal problem çözme puanlarının yaşanılan çevrenin yaşlı dostu çevre olduğunu düşünmeyen yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde yaşanılan çevrenin yaşlı dostu çevre olduğunu düşünen yaşlı bireylerin sosyal dışlanma toplam puanı, maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler, çevre dışlanması alt boyut puan ortalamalarının da yaşanılan çevrenin yaşlı dostu çevre olduğunu düşünmeyen yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Yaşlı bireylerin kamusal hizmetlere erişimde güçlük yaşama durumları arasında sosyal problem çözme toplam puanı, yaşlı bireylerde sosyal dışlanma toplam puanı ve tüm alt boyutların puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Buna göre; kamusal hizmetlere erişimde güçlük yaşadığını ifade eden yaşlı bireylerin sosyal problem çözme becerilerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde kamusal hizmetlere erişimde güçlük yaşadığını ifade eden yaşlı bireylerin sosyal dışlanma toplam puanı, maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler, çevre dışlanması alt boyut puan ortalamalarının da güçlük yaşamadığını ifade eden yaşlı bireylerin puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.

3.3. Ölçekler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Korelasyon Analizi)

Korelasyon analizi sayısal iki değişken arasında nedensel olmayan ilişkilerin derecesinin belirlenmesi için kullanılır. Bu derecenin belirlenmesinde iki temel korelasyon katsayısından (Pearson ve Spearman's rho) söz edilebilir. Pearson Korelasyon Katsayısının kullanılabilmesi için değişkenler sayısal olmalı ve normal dağılımalı iken değişkenlerin normal dağılmadığı durumlarda Spearman's rho Korelasyon Katsayısı kullanılmaktadır (Alpar, 2020). Çalışmada ölçme aracı olarak kullanılan ölçek ve alt boyut puanlarının normal dağılımları incelenmiş ve puanların normal dağıldığı görülmüştür. Bu nedenle puanlar arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

Tablo 4: Ölçekler Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Analizi Bulguları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1. Sosyal Problem Çözme Envanteri	r	1									
2. Probleme Olumsuz Yönelim	r	-0,650*	1								
3. Probleme Olumlu Yönelim	r	0,905*	-0,453*	1							
4. Kaçınan Tarz	r	-0,765*	0,448*	-0,534*	1						
5. Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz	r	-0,817*	0,334*	-0,685*	0,549*	1					
6. Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği	r	-0,691*	0,613*	-0,541*	0,555*	0,552*	1				
7. Maddi Yoksunluk	r	-0,586*	0,519*	-0,426*	0,513*	0,485*	0,870*	1			
8. Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	r	-0,589*	0,487*	-0,475*	0,480*	0,468*	0,799*	0,523*	1		
9. Ulaşım ve Finansal Hizmetler	r	-0,595*	0,632*	-0,503*	0,420*	0,377*	0,833*	0,626*	0,586*	1	
10. Çevre Dışlanması	r	-0,466*	0,308*	-0,361*	0,361*	0,481*	0,732*	0,495*	0,605*	0,473*	1

* $p<0,01$, r =Pearson Korelasyon Katsayısı, p =Anlamlılık Düzeyi

Ölçek puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır. Buna göre ölçek puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; sosyal problem çözme puanı ile sosyal dışlanma puanı arasında orta düzeyde negatif yönde anlamlı doğrusal bir ilişki olduğu ($r=-0,691$; $p<0,05$) görülmüştür.

Alt boyut puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde; Probleme olumsuz yönelim puanı ile maddi yoksunluk ($r=0,519$), enformel sosyal destekten yoksunluk ($r=0,487$), ulaşım ve finansal hizmetler ($r=0,632$) ve çevre dışlanması ($r=0,308$) puanları arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı doğrusal ilişkiler olduğu görülmüştür. Probleme olumlu yönelim puanı ile maddi yoksunluk ($r=-0,426$), enformel sosyal destekten yoksunluk ($r=-0,475$), ulaşım ve finansal hizmetler ($r=-0,503$) ve çevre dışlanması ($r=-0,361$) puanları arasında orta düzeyde negatif yönde anlamlı doğrusal ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Kaçınan tarz puanı ile maddi yoksunluk ($r=0,513$), enformel sosyal destekten yoksunluk ($r=0,480$), ulaşım ve finansal hizmetler ($r=0,420$) ve çevre dışlanması ($r=0,361$) puanları arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı doğrusal ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Dikkatsiz/dürtüsel tarz puanı ile maddi yoksunluk ($r=0,485$), enformel sosyal destekten yoksunluk ($r=0,468$), ulaşım ve finansal hizmetler ($r=0,377$) ve çevre dışlanması ($r=0,481$) puanları arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı doğrusal ilişkiler olduğu görülmüştür ($p<0,01$).

4. Tartışma

Bu çalışma yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarının ve sosyal problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi amacı ile yapılmıştır. Çalışmada yaşlı bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre sosyal dışlanma durumları ve sosyal problem çözme becerileri arasında fark var olup olmadığı, yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumları ile sosyal problem çözme becerileri arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

Çalışmamızda yaşlı bireylerin yaşı arttıkça sosyal problem çözme becerilerinin azaldığı ve sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin arttığı belirlenmiştir. Çalışmamızla paralel olarak yaşlılıkta artan yaşın maddi kaynaklardan, temel hizmetlerden ve sosyal ilişkilerden dışlanma ihtimalini arttırdığını belirleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Barnes vd., 2006; Chou, 2018; Lee ve Cagle, 2017; Scharf vd., 2005b). Çalışmada kadın yaşlıların erkek yaşlılardan daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Çeşitli çalışmalarda kadın yaşlıların erkek yaşlılardan daha fazla sosyal dışlanma riskiyle ve sosyal dışlanmanın olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir (Dahlberg vd., 2020; Jose ve Cherayi, 2017; Saito vd., 2012). Bazı çalışmalarda ise bundan farklı olarak erkek yaşlıların kadın yaşlılardan daha fazla sosyal dışlanma riskine sahip oldukları belirlenmiştir (Apak vd., 2021; Chou, 2018). Scharf vd. (2005b) tarafından yapılan çalışmada ise yaşlı bireylerde sosyal dışlanma konusunda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık

Olmadığı tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere yaşlı bireylerde sosyal dışlanmayla ilgili çalışmalarda cinsiyet değişkenine dair farklı sonuçlar elde edilmiştir. Cinsiyete dair farklı sonuçların elde edilmesinin nedeninin kadına ve erkeğe dair toplumsal cinsiyet örüntülerinin bölgeler arası farklılıklar göstermesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmamızın dikkat çeken bulgulardan biri de yaşlı bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin azaldığına dair bulgudur. Literatürde araştırmayla paralel bulgulara sahip çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda yaşlı bireylerin eğitim seviyesi düştükçe çoklu sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin arttığı belirlenmiştir (Feng vd., 2019; Jose ve Cherayi, 2017; Scharf vd., 2005b). Eğitim seviyesi yüksek yaşlı bireylerde baş etme becerilerinin, psikososyal uyum ve sosyal farkındalık mekanizmalarının daha fazla gelişmiş olması, sosyal katılımın artmış olması, benlik saygısının gelişmiş olması yaşlı bireylerde sosyal dışlanma riskini azaltan ve sosyal problem çözme becerilerini arttıran faktörler olarak değerlendirilebilir.

Çalışmamızda evli olan yaşlı bireylerin sosyal problem çözme becerilerinin evlenmemiş/boşanmış ve eşi vefat etmiş olanlardan daha yüksek olduğu; hiç evlenmemiş/boşanmış ve eşi vefat etmiş olan yaşlı bireylerin evli olanlara göre sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin arttığı ortaya konan önemli bulgulardandır. Paralel olarak; Ogg (2005) ve Scharf vd. (2005b) tarafından yapılan çalışmalarda eşi vefat etmiş ve boşanmış olan yaşlı bireylerin evli olan yaşlı bireylere göre daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Jose ve Cherayi (2017) ve Barnes vd. (2006) tarafından yapılan çalışmalarda yine eşi vefat etmiş yaşlı bireylerin evli olanlara göre sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kaldıkları saptanmıştır. Benzer olarak Chou (2018) tarafından yapılan çalışmada hiç evlenmemiş ve boşanmış olan yaşlı bireylerin evli bireylerden daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Evli bireylerde sosyal dışlanma riskinin azalmasının en önemli sebebinin bir partnerle ve çocuklarla iletişim kurmanın, insanların temel sosyal bağlantılarının büyük bir bölümünü oluşturmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre, yaşlı bireylerin en önemli mutluluk kaynaklarının eşleri ve aileleri olduğunun belirlenmesi de bu düşünceleri doğrular niteliktedir (TÜİK, 2022).

Yaşlı bireylerde gelir seviyesi yükseldikçe sosyal dışlanmaya maruz kalma riskinin azaldığı ve sosyal problem çözme becerilerinin arttığı araştırma bulguları arasındadır. Literatürde bu bulgulara paralel sonuçlara sahip olan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ogg (2005), araştırmasında gelirin yaşlı bireylerin sosyal dışlanmasında anahtar belirteç olduğunu; Lee ve Cagle (2017), geliri yüksek olan yaşlı bireylerin sosyal dışlanmanın olumsuz etkilerinden daha az etkilendiğini belirlemişlerdir. Ayrıca çeşitli çalışmalarda paralel olarak düşük gelirli yaşlı bireylerin daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları belirlenmiştir (Apak vd., 2021; Barnes vd., 2006; Chou, 2018; Feng vd., 2018; Jose ve Cherayi., 2017; Miranti ve Yu, 2015). Düşük gelir seviyesinin yaşlı bireylerin tüketimden dışlanmalarına, gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekmelerine, kaynak ve fırsatlara erişimde güçlük çekmelerine, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmakta zorlanmalarına neden olabileceği ve bu durumun da yaşlı bireylerin sosyal dışlanma riskini arttırdığı düşünülmektedir.

Sağlık durumunun kötü olduğunu ifade eden yaşlı bireylerin sosyal problem çözme becerileri azalması ve sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin artması çalışmada ortaya çıkan bir başka önemli bulgudur. Bahsi geçen bulguya paralel olarak yaşlı bireylerde sağlık durumu ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli çalışmalarda sağlık durumu kötü olan yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin arttığı belirlenmiştir (Barnes vd., 2006; Feng vd., 2018, Miranti ve Yu, 2015, Sacker vd., 2017). Ayrıca mental sağlığı kötü olan ve kronik hastalıkları olan yaşlı bireylerin çok boyutlu sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin arttığını belirleyen çeşitli çalışmalar da bulunmaktadır (Precupetu vd., 2019; Scharf vd., 2005b). Çalışmamızda günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmede güçlük çektiğini ifade eden yaşlı bireylerin daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Paralel olarak Ghenta ve Bobarnat (2019) ve Ogg (2005) tarafından yapılan çalışmalarda günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmekte güçlük çektiğini ifade eden yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin arttığı belirlenmiştir. Bulgular yaşlı bireylerin sağlık sorunlarını en aza indirmek için koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının, bilişsel ve fiziksel kapasitelerini geliştirici faaliyetlere katılmalarının sağlanmasının ve toplumda aktif ve sağlıklı yaşlanmanın sağlanabilmesi için mezzo ve makro düzenlemelerin gerekliliğinin önemini ortaya koymaktadır.

Kendi evinde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma risklerinin kirada yaşayan ve yakınlarının evinde kalan yaşlı bireylerden anlamlı derecede daha düşük olması araştırma bulguları arasındadır. Çalışmamızla paralel olarak çeşitli çalışmalarda ev sahibi olan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma riskinin azaldığı belirlenmiştir (Miranti ve Yu, 2015; Plath, 2008;). Barnes vd. (2006) ve Chou (2018) tarafından yapılan çalışmalarda kirada oturan yaşlı bireylerin çok boyutlu sosyal dışlanma yaşama risklerinin arttığı belirlenmiştir. Ev sahipliğinin yaşlı bireylerde sosyal dışlanmayı azaltmasının en önemli nedenlerinin, yaşlı bireylerin çevresel aidiyetlerini geliştirmesi, kalıcı sosyal ilişkiler kurmalarını sağlaması, güvenli konfor alanında yaşama hissi edinmelerini sağlaması, toplumsal kabullerini ve sosyal uyumlarını arttırması gibi etmenler olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızda eşyle yaşayan yaşlı bireylerin sosyal dışlanma risklerinin yalnız ve diğer kişilerle yaşayan yaşlı bireylerden anlamlı derecede daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Barnes vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada yalnız yaşayan ve çocuklarıyla yaşayan (eşi olmayan) yaşlı bireylerin eşyle yaşayan yaşlı bireylere göre sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çalışmamız verilerine benzer olarak çeşitli çalışmalarda yalnız yaşayan yaşlı bireylerin eşyle yaşayanlara göre daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Jose ve Cherayi, 2017; Tong vd., 2011). Eş kaybı, boşanma ve hiç evlenmeme gibi nedenlerle yaşlı bireyler yalnız yaşamak zorunda kalabilmektedirler. Yalnız yaşayan yaşlı

bireylerde; tatmin edici sosyal ilişkiler kurmada güçlük çekme, var olan sosyal ağlarını yitirme, izole bir yaşam sürme, topluluklara katılım şansının düşmesi, sorunlarla baş etme becerilerinin azalması, boş zamanı değerlendirme aktivitelerine katılımın azalması sosyal dışlanmaya neden olan faktörler olarak sıralanabilir.

Yaşanılan çevrenin yaşlı dostu çevre olduğunu düşünmeyen yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin yüksek olması çalışma bulgularındandır. Çalışmamızla benzer olarak çeşitli çalışmalarda yaşanabilir ve güvenli çevrenin yaşlılıkta sosyal dışlanma riskini azalttığı tespit edilmiştir (Abbott ve Sapsford, 2005; Maximova vd., 2018; Park vd., 2019). Çevrenin yaşanabilir olmaması yaşlı bireylerin fiziksel ve sosyal katılımını sınırlayabilmekte, güvenlik kaygısı yaşamalarına neden olabilmekte, bağımsızlıklarını olumsuz etkileyebilmekte, günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmelerini zorlaştırabilmekte, hizmetlere ve kaynaklara erişimlerini kısıtlayabilmekte, ulaşım hizmetlerinden yararlanmalarını zorlaştırabilmekte ve tüm bu etmenler de yaşlı bireylerin sosyal dışlanma riskini arttırmaktadır.

Çalışmamızda kamusal hizmetlere erişimde güçlük yaşadığını ifade eden yaşlı bireylerde sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kaldıkları belirlenmiştir. Shergold ve Parkhurst (2012), kamusal hizmetlere erişimin yaşlı bireylerde sosyal içerme için anahtar faktör olduğunu ifade etmişlerdir. Literatürde kamusal hizmetlere, sosyal hizmetlere ve sağlık hizmetlerine erişim yetersizliğinin yaşlı bireylerde sosyal dışlanma riskini arttırdığını tespit eden çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Dahlberg ve Mckee, 2018; Moffatt ve Scambler., 2008; Walsh vd., 2020; Warburton vd., 2017). Kamusal hizmetlere erişim, yaşlı bireylerin sosyal içerme için son derece önemlidir. Ulaşım hizmetlerine, bürokratik hizmetlere, sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere erişebilmek yaşlı bireylerin sosyal katılımının ve bağımsız olma hallerinin devamının sağlanması için anahtar konumdadır. Çünkü kamusal hizmetlere erişebilen yaşlı birey, kendini topluma ait hissedebilecek ve topluma katkı sunan bir birey olmaya devam edebilecektir.

Araştırma kapsamında yaşlı bireylerde sosyal problem çözme puanı ile sosyal dışlanma puanı arasındaki ilişkiye de bakılmıştır. Yaşlı bireylerde sosyal problem çözme puanı ile sosyal dışlanma puanı arasında orta düzeyde negatif yönde anlamlı doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle sosyal problem çözme becerileri düşük olan yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma risklerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yaşlı bireylerin sosyal problem çözme becerileri değerlendirildiğinde probleme olumsuz bir biçimde yönelen, kaçınan tarzda yönelen ve dikkatsiz/dürtüsel tarzda yönelen yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma riskleri daha yüksek iken probleme olumlu ve rasyonel bir biçimde yönelen yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalma riskleri düşüktür.

5. Sonuç ve Öneriler

Çalışma, özellikle ülkemizde son dönemlere değin 'gözden kaçan' yaşlılıkta sosyal dışlanma olgusunun sosyal, finansal, hizmet ve sağlık dâhil olmak üzere çeşitli boyutlarına, dezavantajlarına ve kümülatif yönüne vurgu yapmaktadır. İleri yaş, kadın olmak, düşük eğitim seviyesi, düşük gelir, boşanmış/hiç evlenmemiş/eşi vefat etmiş olmak, kötü sağlık durumu, günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmekte güçlük yaşama, yaşanılabilir bir çevrede bulunmama ve kamusal hizmetlere erişimde güçlük yaşama gibi durumlar yaşlı bireylerde sosyal dışlanma riskini arttırmaktadır. Bahsi geçen bulgular, yaşlılıkta sosyal dışlanmanın çok boyutlu ve farklı alanlardaki dezavantajları bir araya getiren bir olgu olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir. Ayrıca bu faktörlerin önemli kısmının yaşlı bireylerin sosyal problem çözme becerilerini olumsuz etkilemesi de dikkat çeken bir diğer bulgudur. Çalışmamızda yaşlı bireylerde sosyal dışlanma ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki negatif korelasyon da yaşlı bireylerin sosyal problem becerisinin yetersizliğinin sosyal dışlanma açısından risk teşkil ettiğini ortaya koyması nedeniyle önemlidir.

Çalışma, yaşlılık alanında hizmet veren profesyonellere, karar vericilere, yerel otoritelere ve politika yapıcılara yaşlılıkta sosyal dışlanma riskine dair farkındalık kazandırılması, risk altındaki yaşlı bireyleri mikro, mezo, makro koruyucu ve destekleyici önlemlerin alınması, yaşlı bireylerin sosyal problem çözme becerilerinin geliştirilmesi konularında çalışmaların yapılmasına dair gerekliliği ortaya koymaktadır. Yaşlılıkta sosyal dışlanma riskinin azaltılması için etkili sosyal güvenliğin yanı sıra, yaşlı nüfusun sosyal içermesini teşvik edecek politika müdahaleleri gerekmektedir. Ayrıca yaşlı dostu çevrenin tesisi ve erişilebilir kamusal hizmetlerin sağlanması da yaşlılıkta sosyal dışlanma riskinin azaltılması için son derece gereklidir.

Yaşlı bireylere yönelik hizmet sağlama, hizmet planlama ve politika geliştirme noktasında çok boyutlu görevler üstlenen sosyal hizmet uzmanlarına da önemli görevler düşmektedir. Bunun için;

-Mikro düzeyde, yaşlı bireyleri dezavantajlı konuma getiren faktörlerin azaltılması ve sosyal problem çözme becerilerinin geliştirilmesi,

-Mezo düzeyde, yaşlı bireylerin aile üyeleriyle ilişkilerinin devamının tesis edilmesi, akranlarıyla vakit geçirebilecekleri ortamlar oluşturulması,

-Ekzo düzeyde, gönüllülük çalışmalarına ve topluluklara katılımlarının sağlanması, kamusal hizmetlere erişimlerinin kolaylaştırılması, yaşanabilir bir çevreye erişebilmeleri için desteklenmesi,

-Makro düzeyde ise yaşlı bireyleri sosyal dışlanmadan koruyacak politika, hizmet ve uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Abbott, P. ve Sapsford, R. (2005). Living On The Margins: Older People, Place and Social Exclusion. *Policy Studies*, 26(1), 29-46.
- Allan, L. J., Johnson, J. A. ve Emerson, S. D. (2014). The role of individual difference variables in ageism. *Personality and Individual Differences*, 59, 32-37.
- Alpar, R. (2020). *Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Al-Rashid, Ahmad, M., Goh, H. C., Harumain, Y. A., Ali, Z., Campisi, T. ve Mahmood, T. (2021). Psychosocial Barriers of Public Transport Use and Social Exclusion among Older Adults: Empirical Evidence from Lahore, Pakistan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 1-23.
- Apak, E. ve Apak, H. (2020). Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kadim Akademi SBD*, 4(1), 1-15.
- Apak, E., Apak, H. ve Doğan, B. (2021). Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlılarda Sosyal Dışlanma: Sosyodemografik Değişkenlerle İlişkiler. *Akademik MATBUAT*, 5(2), 143-164.
- Barnes, M., Blom, A., Cox, K., Lessof, C. ve Walker, A. (2006). *The Social Exclusion of Older People: Evidence from the First Wave the English Longitudinal Study of Ageing (ELSA)*. London: Office of The Deputy Prime Minister.
- Chou, K.-L. (2018). Social exclusion in old age: a validation study in Hong Kong. *Aging & Mental Health*, 22(8), 1078-1085.
- Corluka, M., Krivokapic, D., Milosevic, Z., Masanovic, B. ve Bjelica, D. (2019). The Impact of Physical Activities on Social Inclusion of Elderly People in Montenegro. *Journal of Anthropology of Sport an Physical Education*, 3(4), 7-10.
- Çekiçi, F. (2009). *Problem çözme terapisine dayalı beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri, öfkeyle ilgili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Dahlberg, L. ve McKee, K. (2018). Social exclusion and well-being among older adults in rural and urban areas. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 79, 176-184.
- Dahlberg, L., McKee, K., Fritzell, J., Heap, J. ve Lennartsson, C. (2020). Trends and gender associations in social exclusion in older adults in Sweden over two decades. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 89.
- Demir, A. (2018). *Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Yaşlıların Yaşam Tatmini Üzerine Etkisi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M. ve Maydeu-Olivares, A. (2002). *SPSI-R Social Problem-Solving Inventory-Revised*. North Tonawanda: MHS Beyond Assesments.
- Feng, Z., Jones, K. ve Phillips, D. (2019). Social exclusion, self-rated health and depression among older people in China: Evidence from a national survey of older persons. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 82, 238-244.
- Feng, Z., Phillips, D. R. ve Jones, K. (2018). A geographical multivariable multilevel analysis of social exclusion among older people in China: Evidence from the China Longitudinal Aging Social Survey ageing study. *Geographical Journal*, 184, 1-16.
- Fields, N., Cronley, C., Mattingly, S. P., Murphy, E. R. ve & Miller, V. J. (2019). “You Are Really at Their Mercy”: Examining the Relationship between Transportation Disadvantage and Social Exclusion among Older Adults through the Use of Innovative Technology. *Transportation Research Record*, 2673(7), 12-24.
- Genç, Y. ve Dalkılıç, P. (2013). Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(4), 461-482.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update*. Boston: Pearson.
- Ghența, M. ve Bobârnat, E.-S. (2019). Engagement of older persons in cultural activities: importance and barriers. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 9(4), 6-12.

- Gray, M., De Vaus, D., Qu, L. ve Stanton, D. (2011). Divorce and the wellbeing of older Australians. *Ageing and Society*, 31(3), 475-498.
- Haje, A. ve König, H.-H. (2018). The association between obesity and social exclusion in middle-aged and older adults: findings from a nationally representative study in Germany. *BMC Geriatrics*, 18(1), 1-7.
- Hawton, A., Green, C., Dickens, A., Richards, S., Taylor, R., Edwards, R., Greaves, C. ve Campbell, J. (2011). The impact of social isolation on the health status and health-related quality of life of older people. *Qual Life Res*, 20(1), 57-67.
- Hsieh, M.-O. ve Leung, P. (2019). Social exclusion experienced by older adults: factors for designing healthcare settings in Taipei, Taiwan. *Social Work in Health Care*, 58(4), 368-381.
- Jose, J. ve Cherayi, S. (2017). Social Exclusion of Older Persons: The Role of Socio-Demographic Characteristics. *Ageing International*, 42, 447-465.
- Kneale, D. (2012). *Is social exclusion still important for older people?* London: The International Longevity Centre.
- Korkmaz Yaylagül, N. ve Aslan, M. (2020). Yaşlılık, Mültecilik ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4), 406-422.
- Lee, J. (2017). Social exclusion factors influencing life satisfaction among older adults. *Journal of Poverty and Social Justice*, 26(1), 35-50.
- Lee, J. ve Cagle, o. (2017). Social exclusion factors influencing life satisfaction among older adults. *Journal of Poverty and Social Justice*, 26(1), 35-50.
- Lee, Y., Hong, P. Y. ve Harm, Y. (2014). Poverty Among Korean Immigrant Older Adults: Examining the Effects of Social Exclusion. *Journal of Social Service Research*, 40(4), 385-401.
- Levitas, R., Pantazis, C., Fahmy, E., Gordon, D., Lloyd, E. ve Patsios, D. (2007). *The Multi-Dimensional Analysis of Social Exclusion*. Department for Communities and Local Government (DCLG). University of Bristol .
- Macleod, C. A., Ross, A., Sacker, A., Netuveli, G. ve Windle, G. (2017). Re-thinking social exclusion in later life: A case for a new framework for measurement. *Ageing and Society*, 39(1), 1-38.
- Maximova, S. G., Noyanzina, O. E. ve Omelchenko, D. A. (2018). A Model of Social Exclusion of Elderly People in Siberian Region. *Advances in Gerontology*, 8(1), 58-63.
- Miranti, R. ve Yu, P. (2015). Why Social Exclusion Persists among Older People in Australia. *Social Inclusion*, 3(4), 112-126.
- Moffatt, S. ve Scambler, G. (2008). Can welfare-rights advice targeted at older people reduce social exclusion? *Ageing & Society*, 28, 875-899.
- Morris, A. (2007). E-literacy and the grey digital divide: a review with recommendations. *Journal of Information Literacy*, 1(3), 13-28.
- Ogg, J. (2005). Social exclusion and insecurity among older Europeans: the influence of welfare regimes. *Ageing & Society*, 25, 69-90.
- Park, S., Cho, J. ve Chen, Y.-C. (2019). Subsidized housing and geographic accessibility to neighborhood resources for low-income older people: From later year social exclusion perspective. *Geoforum*, 106, 297-304.
- Parmar, D., Williams, G., Dkhimi, F., Ndiaye, A., Asante, F., Arhinful, D. ve Mladovsky, P. (2014). Enrolment of older people in social health protection programs in West Africa e Does social exclusion play a part? *Social Science & Medicine*, 119, 36-44.
- Plath, D. (2008). Independence in Old Age: The Route to Social Exclusion? *British Journal of Social Work*, 38, 1353-1369.
- Popovic, S. ve Masanovic, B. (2019). Effects of Physical and Social Activity on Physical Health and Social Inclusion of Elderly People. *Iran J Public Health*, 48(10), 1922-1923.

- Precupetu, I., Aartsen, M. ve Vasile, M. (2019). Social Exclusion and Mental Wellbeing in Older Romanians. *Social Inclusion*, 7(3), 4-16.
- Rook, K. S. (2009). Gaps in social support resources in later life: an adaptational challenge in need of further research. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(1), 103-112.
- Sacker, A., Ross, A., MacLeod, C., Netuveli, G. ve Windle, G. (2017). Health and social exclusion in older age: evidence from Understanding Society, the UK household longitudinal study. *J Epidemiol Community Health*, 71(7), 681-690.
- Saito, M., Kondo, N., Kondo, K., Ojima, T. ve Hirai, H. (2012). Gender differences on the impacts of social exclusion on mortality among older Japanese: AGES cohort study. *Social Science & Medicine*, 75, 940-945.
- Saunders, P., Naidoo, Y. ve Griffiths, M. (2008). Towards new indicators of disadvantage: deprivation and social exclusion in Australia. *Australian Journal of Social Issues*, 43(2), 175-194.
- Scharf, T., Phillipson, C. ve Smith, A. (2005a). *Multiple Exclusion and Quality of Life amongst Excluded Older People in Disadvantaged Neighbourhoods*. London: Office of Deputy Prime.
- Scharf, T., Phillipson, C. ve Smith, A. E. (2005b). Social Exclusion of Older People in Deprived Urban Communities. *European Journal of Ageing*, 2(2), 76-87.
- Seifert, A., Hofer, M. ve Rössel, J. (2019). Older adults' perceived sense of social exclusion from the digital world. *Educational Gerontology*, 44(12), 775-785.
- Shergold, I. ve Parkhurst, G. (2012). Transport-related social exclusion amongst older people in rural Southwest England and Wales. *Journal of Rural Studies*, 28, 412-421.
- Tabachnick, B. ve Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson.
- Titheridge, H., Achuthan, K., Mackett, R., & Solomon, J. (2009). Assessing the extent of transport social exclusion among the elderly. *Journal of Transport and Land Use*, 2(2), 31-48.
- Tong, H. M., Lai, D., Zeng, Q. ve Xu, W. Y. (2011). Effects of Social Exclusion on Depressive Symptoms: Elderly Chinese Living Alone in Shanghai, China. *J Cross Cult Gerontol*, 26, 349-364.
- TÜİK. (2022). İstatistiklerle Yaşlılar. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2021-45636> adresinden alınmıştır
- Van Regenmortel, S., De Donder, L., Dury, S., Smetcoren, A.-S., De Witte, N. ve Verte, D. (2016). Social Exclusion in Later Life: A Systematic Review of the Literature. *Population Ageing*, 9, 315-344.
- Walsh, K., O'Shea, E. ve Scharf, T. (2020). Rural old-age social exclusion: a conceptual framework on mediators of exclusion across the lifecourse. *Ageing & Society*, 40, 2311-2337.
- Walsh, K., Scharf, T. ve Keating, N. (2017). Social exclusion of older persons: A scoping review and conceptual framework. *European Journal of Ageing*, 14(1), 81-98.
- Warburton, J., Scharf, T. ve Walsh, K. (2017). Flying Under the Radar? Risks of Social Exclusion for Older People in Rural Communities in Australia, Ireland and Northern Ireland. *Sociologia Ruralis*, 57(4), 459-480.
- Yang, Y., Jean Yeung, W.-J. ve Feng, Q. (2018). Social exclusion and cognitive impairment - A triple jeopardy for Chinese rural elderly women. *Health & Place*, 53, 117-127.
- Yelboğa, N. ve Varol, B. (2018). Yaşlı Kadın Ayrımcılığı ve Kadının Dışlanması. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 51-64.